

OBSAH

Úvodem 11

LITERÁRNÍ ŽIVOT 2011-2020

Ke společnosti a čtenářům	17
Nakladatelé a knižní trh	20
Audioknihy a e-knihy	23
Cesty ke čtenářům	25
Veletrhy, festivaly, kampaně	26
Mediální reflexe literatury	29
Kniha jako životní styl	34
Literatura a stát	38
Literatura a společnost	41
Emancipace literátů	44
Sdružování a profesionalizace	47
Magnesia Litera a další ceny	50
Hledání mainstreamu	54
Literatura a gender	58

POEZIE

V závalu	65
Spor o angažovanost	69
Společenská témata	76
Environmentální poezie	79
Meditativnost a kontemplativnost	82
Básnická paměť	87
Na dosah ruky	89
Světy imaginace	96
Pokoušení slova a řeči	102
Poezie v nedůvěřivém desetiletí	106
Ondřej Buddeus: 55 007 znaků včetně mezer (<i>Karel Piorecký</i>)	108
Radek Fridrich: Krooa krooa (<i>Jan Štolba</i>)	115
Petr Hruška: Darmata (<i>Jiří Zizler</i>)	123
Radek Malý: Světloplaší (<i>Martin Pilař</i>)	130
Adam Borzič: Počasí v Evropě (<i>Karel Piorecký</i>)	138
Sylva Fischerová: Mare (<i>Jan Štolba</i>)	145
Jonáš Hájek: Básně 3 (<i>Karel Piorecký</i>)	154
Bohdan Chlíbec: Zimní dvůr (<i>Jiří Zizler</i>)	160

Vladimíra Čerepková: Nabíledni prázdno (<i>Jiří Zizler</i>)	166
Zbyněk Fišer: Někde za Truchlovem (<i>Martin Pilař</i>)	172
Jaroslav Erik Frič: Jsi orkneyské víno a jiné básně (<i>Barbora Čiháková</i>)	178
Pavel Kolmačka: Wittgenstein bije žáka (<i>Barbora Čiháková</i>)	185
Petr Král: Město je náš les (<i>Libor Magdoň</i>)	192
Alžběta Stančáková: Co s tím (<i>Karel Piorecký</i>)	199
Olga Stehlíková: Týdny (<i>Karel Piorecký</i>)	206
Josef Straka: Malé exily (<i>Martin Lukáš</i>)	215
Marie Iljašenko: Osip míří na jih (<i>Roman Polách</i>)	223
Pavel Rajchman: Jinak, a jinam (<i>Jan Štolba</i>)	231
Ladislav Zedník: Město jeden kámen (<i>Martin Lukáš</i>)	238
Milan Ohnisko: Světlo v ráně (<i>Jiří Koten</i>)	245
Jitka N. Srbová: Les (<i>Jiří Zizler</i>)	252
Milan Děžinský: Obcházení ostrova (<i>Jan Štolba</i>)	259
Petr Borkovec: Herbář k čemusi horšímu (<i>Martin Lukáš</i>)	267
Kamil Bouška: Inventura (<i>Karel Piorecký</i>)	275
Klára Goldstein: Kenotaf (<i>Roman Polách</i>)	283
Petr Hrbáč: Na okraji topologické propasti (<i>Libor Magdoň</i>)	290
Vít Slíva: Ultima Thulé, nejzazší zem (<i>Libor Magdoň</i>)	296
Karel Šiktanc: Ubírat se (<i>Jiří Zizler</i>)	303
Jan Škrob: Reál (<i>Jan Štolba</i>)	310
Ivan Wernisch: Pernambuco (<i>Jiří Zizler</i>)	319
Daniel Hradecký: Přibližování dřeva (<i>Libor Magdoň</i>)	326
Štěpán Nosek: Penumbra (<i>Jiří Zizler</i>)	333
Marie Šťastná: Šťěstí jistě přijde (<i>Martin Pilař</i>)	340
Ivo Vodseďálek: Dílo 1949–1998 (<i>Barbora Čiháková</i>)	347
Kristina Láníková: Úvahy nad zájmeny (<i>Martin Lukáš</i>)	355
Pavel Novotný: Zápisky z garsonky (<i>Libor Magdoň</i>)	363
Martin Stöhr: Užítá lyrika (<i>Jan Štolba</i>)	371

PRÓZA

V krizi, nebo v rozkvětu?	381
K možnostem klasifikace	383
Prózy niterných zápasů	386
V souřadnicích prostoru a času	390
V aktuální přítomnosti	390
V globalizovaném světě	394
Na vesnici	396
Ohledávání minulosti	397
Ve víru traumat 20. století	399

V šedi normalizačních životů	402
Vyprávění jako téma	404
Na pomezí literatury faktu	406
Závěrem	408
Michal Ajvaz: Lucemburská zahrada (<i>Pavel Šidák</i>)	410
Marek Šindelka: Zůstaňte s námi (<i>Alice Jedličková</i>)	419
Zuzana Brabcová: Stropy (<i>Iveta Mikešová</i>)	428
Jiří Hájíček: Rybí krev (<i>Ondřej Sládek</i>)	436
Kateřina Tučková: Žitkovské bohyně (<i>Alena Přibáňová</i>)	445
Emil Hakl: Skutečná událost (<i>Iveta Mikešová</i>)	456
Jan Němec: Dějiny světla (<i>Aleš Merenus</i>)	465
Jaroslav Rudiš: Národní třída (<i>Iveta Mikešová</i>)	474
Petr Stančík: Mlýn na mumie (<i>Pavel Šidák</i>)	482
Chaim Cigan: Kde lišky dávají dobrou noc (<i>Jiří Zizler</i>)	490
Matěj Hořava: Pálenka (<i>Barbora Čiháková</i>)	500
Petra Hůlová: Macocha (<i>Stefan Segi</i>)	507
Václav Kahuda: Vítr, tma, přítomnost (<i>Jiří Zizler</i>)	513
Martin Reiner: Básník. Román o Ivanu Blatném (<i>Marie Brunová</i>)	520
Sylvie Richterová: Každá věc ať dospěje na své místo (<i>Pavel Janoušek</i>)	527
Milena Slavická: Hagibor (<i>Pavel Janoušek</i>)	536
Anna Bolavá: Do tmy (<i>Jiří Zizler</i>)	544
Daniela Hodrová: Točité věty (<i>Alice Jedličková</i>)	551
Petra Soukupová: Pod sněhem (<i>Erik Gilk</i>)	559
Bianca Bellová: Jezero (<i>Lucie Antošíková</i>)	565
Michal Přibáň: Všechno je jenom dvakrát (<i>Jiří Zizler</i>)	572
Petr Borkovec: Lido di Dante (<i>Martin Lukáš</i>)	580
Alena Mornštajnová: Hana (<i>Iveta Mikešová</i>)	587
Josef Pánek: Láska v době globálních klimatických změn (<i>Lucie Antošíková</i>)	596
Jáchym Topol: Citlivý člověk (<i>Klára Kudlová</i>)	604
Anna Cima: Probudím se na Šibuji (<i>Marek Lollok</i>)	612
Radka Denemarková: Hodiny z olova (<i>Jiří Zizler</i>)	620
Petra Dvořáková: Dědina (<i>Lukáš Holeček</i>)	628
Pavla Horáková: Teorie podivnosti (<i>Erik Gilk</i>)	635
Jiří Kratochvil: Liška v dámu (<i>Klára Kudlová</i>)	642
Hana Lehečková: Svatá hlava (<i>Aleš Merenus</i>)	649
Milan Kundera: Slavnost bezvýznamnosti (<i>Pavel Janoušek</i>)	659

DRAMA

Charakteristika divadelního systému	671
Publikační situace dramatu	672

Ceny pro drama	675
Publicistická a vědecká reflexe divadla a dramatu	676
Charakteristika dramatického diskurzu	678
Žánrové tendence dramatu	680
Grotesky a další postmodernou ovlivněné žánry	680
Dokumentární drama	684
Životopisy	686
Drama jako sociální a politické gesto	690
Satirické drama	692
Dramatické parodie	696
Dramatizace	697
David Drábek: Koule (<i>Pavel Janoušek</i>)	701
Roman Sikora: Zpověď masochisty aneb Labyrint světa a ráj biče (<i>Aleš Merenus</i>)	708
Petr Kolečko: Zakázané uvolnění (<i>Iva Mikulová</i>)	717
Miroslav Krobot: Brian (<i>Pavel Janoušek</i>)	723
Tomáš Vůjtek: S nadějí, i bez ní (<i>Marek Lollok</i>)	729
Milan Šotek: Plejtvák (<i>Aleš Merenus</i>)	737
S. d. Ch.: Duchovní smrt v Benátkách (<i>Pavla Bergmannová</i>)	745
Arnošt Goldflam: Achich (<i>Zuzana Augustová</i>)	752
Lenka Lagronová: Jako břitva (Němcová) (<i>Pavel Janoušek</i>)	759
René Levinský: Dotkni se vesmíru a pokračuj (<i>Aleš Merenus</i>)	766
Anna Saavedra: Olga (Horror z Hrádečku) (<i>Lenka Jungmannová</i>)	775
Karel Steigerwald: Liduschka (Baarová) (<i>Zuzana Augustová</i>)	782
David Zábranský: Herec a truhlář Majer mluví o stavu své domoviny (<i>Iva Mikulová</i>)	790
Jiří Havelka: Společenstvo vlastníků (<i>Pavel Janoušek</i>)	796
Jiří Adámek: Hra na uši (<i>Zuzana Augustová</i>)	803
Kateřina Tučková: Vitka (<i>Marek Lollok</i>)	809
Petr Zelenka: Elegance molekuly (<i>Lenka Jungmannová</i>)	818
Tomáš Dianiška, Igor Orozovič: Bezruký Frantík (<i>Jitka Šotkovská</i>)	825
Milan Uhde: Mariina volba aneb Cesta nocí (<i>Jitka Šotkovská</i>)	832
Miroslav Bambušek, Jan Patočka: Kacířské eseje (<i>Tomáš Kubart</i>)	840
Medailony autorů	847
Ediční poznámka	877
Seznam portrétů	878
Summary	881
Jmenný rejstřík	883

ÚVODEM

Kniha, kterou držíte v ruce, přináší první soustavnější odborné zpracování problematiky nejnovější české literatury. Vybraným dílům básnickým, prozaickým a dramatickým, která vyšla v letech 2011–2020, se věnuje na několika úrovních: interpretační, literárněhistorické i bibliografické. Přes všechna rizika, jež přináší neusazenost reflexe aktuální literární tvorby a její dosud spíše výběrový odborný ohlas, jsme se rozhodli na základě analýz dobových uměleckých textů představit jejich charakteristiku a výklad. Vstoupili jsme tak vědomě do procesu, v němž se z aktuálních literárních děl, literárněkritických, publicistických a dalších textů výběrem, klasifikací a interpretací postupně stává materiál literárněhistorický, jenž přináší možnost s odstupem a vědomím širších souvislostí uchopit a popsat dobovou literární produkci a události a porozumět jim.

Svazek *V souřadnicích neklidu* je součástí širšího celku, navazuje na svazky *V souřadnicích volnosti* (Praha, Academia 2008) a *V souřadnicích mnohosti* (Praha, Academia 2014). Zvláště s druhým dílem sdílí předkládaná práce stejný redakční kolektiv a podobné autorské zázemí sestávající převážně z pracovníků Ústavu pro českou literaturu AV ČR.¹ Tyto svazky mapují českou literaturu po jednotlivých desetiletích (1990–2000, 2001–2010, 2011–2020) a mají ambici nejen z krátkého časového odstupu vytvořit obraz soudobé literární produkce, ale posloužit také jako podklad k budoucím syntetickým pracím pojednávajícím o literatuře po roce 1989. Dalším badatelům a zájemcům o literaturu konce 20. a počátku 21. století tak ukáží, jak byla literární tvorba vnímána v bezprostředních reakcích, co znamenala pro soudobou společnost, která díla se jevila jako aktuální a umělecky hodnotná a jakým způsobem byla v dobovém kontextu vnímána a interpretována. V publikaci jsme se proto snažili dodržet stejný formát, členění a strukturu jako ve svazcích předchozích, jen s drobnými úpravami tak, jak je vyžadoval pozměněný kontext (zejména nástup internetu a sílící trend digitalizace).

Předkládaná práce tedy, stejně jako v předchozích dílech, sestává ze čtyř vstupních studií a necelé stovky interpretací nejvýznamnějších literárních děl uplynulého

¹ Stejně jako v předchozích dílech jsme povinni zdůraznit, že básnická sbírka Petra Hrušky, který je zároveň jedním z redaktorů a spoluautorů knihy, byla k interpretaci vybrána navzdory autorovu předsvědčení o nevhodnosti takového kroku, s vědomím, že by bez ní obraz české literatury sledovaného desetiletí byl zkreslený. Podobně jsme na některých místech ponechali citace z recenzí spoluautorů a redaktorů knihy, kteří se kromě své odborné práce věnují také literární publicistice.

desetiletí. Svazek otevírá výklad dobového literárního života a kultury, který se zabývá situací na knižním trhu, shrnuje literární kritiku časopiseckou i internetovou, literární časopisy i další periodika, jež se literaturou zabývají, mapuje literární ceny a festivaly a pojmenovává nejvýraznější rysy, které charakterizují vybrané desetiletí.

Studie věnované oblasti prózy, poezie a dramatu popisují výchozí stav, proměny a trendy, které se v daných literárních družích ve sledovaném desetiletí objevily, sílily či oproti předchozímu období zeslábly. Ve výkladu věnovaném poezii reflektujeme též specifika vydávání poezie, jejího dalšího života i pořádání svěbytných poetických akcí; ve studii o dramatu je větší prostor věnován okolnostem a souvislostem divadelního provozu.

Studie jsou pojaty především jako přehledové, tedy jako texty, které mají zachytit a popsat literární tvorbu v její šíři a rozmanitosti. Naší snahou bylo postihnout dobové vnímání literárních událostí a jejich tehdejší význam, ale také upozornit na díla, která se v krátkém časovém odstupu jeví jako ta, jež mohou přežít dobu svého vzniku, a mají tak předpoklady stát se základem rodícího se kánonu literárních děl 21. století. Ačkoliv nebylo naším cílem vydávanou tvorbu explicitně hodnotit, samotná práce s dobovým materiálem předmět výzkumu hodnotově určuje: nestejný rozsah věnovaný jednotlivým proudům, tendencím i konkrétním dílům sám o sobě zdůrazňuje či oslabuje význam reflektovaných děl a problémů, a vnáší tak do výkladu i výběru textů hledisko subjektivní.

Počet interpretačních hesel, která následují po každé vstupní studii v jednotlivých oddílech knihy (Poezie, Próza, Drama), zhruba odpovídá modelu zvolenému v prvním díle tzv. *Souřadnic*, tj. přes třicet prací v každém z oddílů Poezie a Próza, zhruba polovina v oddíle Drama. Hesla jsou řazena podle roku vydání dané knihy (v kapitole Drama podle data premiéry, neboť velká část současných dramát tiskem nevyšla a datum vzniku her nelze v některých případech prokázat).

Heslo sestává ze dvou částí, přičemž první část přináší interpretaci a zasazení díla do celku autorovy tvorby i širšího literárního kontextu. K interpretaci se nabízejí nejrozličnější metody, ovšem pro prvotní uchopení dosud hlouběji neinterpretovaných děl je výhodná metoda dílostředná, vycházející z důkladného popisu všech strukturních pater díla, přecházející v jejich výklad a ústící do charakteristiky interakce všech popsanych jevů. Zároveň jsme nechali prostor pro individuální pohled každého interpreta s možností akcentovat různé složky literárního díla i jeho širší souvislosti. Při dodržení dílostředného přístupu, rámcové struktury textu a respektování základního redakčního sjednocení si tak každý interpret zvolil adekvátní postup a rozsah vnímající specifika konkrétního literárního díla, vždy se snahou o přístupnost a srozumitelnost širšímu spektru zájemců o současnou uměleckou literaturu a také s přihlédnutím k možnosti využití publikace v pedagogickém procesu.

Druhá část interpretačního hesla přináší informace týkající se vydání textu, případně jeho dramatizací a dalších forem adaptace, překladů, ocenění, ohlasů

literární kritiky, ukázky ze samotného interpretovaného díla a z relevantních recenzí či studií. Součástí informačního přehledu jsou i bibliografické údaje o sledovaných dílech a medailony autorů interpretovaných děl (zařazené do samostatného oddílu na konci knihy).

Jedním ze zásadních problémů každé práce slovníkového typu je způsob výběru hesel, v našem případě děl určených k interpretaci, která mají reprezentovat sledované desetiletí. Ve volbě, která díla z rozsáhlé produkce do vznikající publikace zahrnout, jsme se snažili uplatnit několik kritérií, abychom proces co nejvíce objektivizovali. Určitý předvýběr vycházel ze skutečnosti, jaký byl literárněkritický ohlas díla v relevantních literárních časopisech, případně jaké ceny či nominace kniha získala. V oblasti dramatu jsme kromě těchto ukazatelů vycházeli navíc ještě z průzkumu četnosti inscenování či publikace her. Po interní diskusi redaktorů a spoluautorů svazku následovala anketa, jež oslovila několik desítek odborníků na současnou literární tvorbu (bohemistů, teatrologů, literárních kritiků, redaktorů), kteří měli vyjádřit svůj výběr tak, aby dostala prostor nejen literatura proslavená a oceněná, ale také méně známá a viditelná. Vznikl soupis, v němž se objevila díla různého typu, popularity a společenské rezonance, přičemž výsledky ankety se víceméně kryly s preferencemi redaktorů svazku.

Díla vybraná k interpretaci by tak měla představovat to, co nejenom redaktoři a spoluautoři, ale i širší okruh odborníků považuje za umělecky nejhodnotnější literaturu sledovaného desetiletí. Méně závazným, avšak ne zcela opominutým kritériem byla také společenská rezonance – schopnost vzbuzovat debatu i mimo literárněvědné či literárněkritické publikum – zejména v případě prozaických děl, která jsou širší veřejností sledována více než ostatní literární druhy. Proto se ve výběru v menší míře objevují také díla tzv. mainstreamu, bez nichž by obraz literatury druhého desetiletí nebyl úplný. Genderový aspekt nebyl na rozdíl od umělecké hodnoty a literárněkritického přijetí kritériem primárním, ve sledovaném desetiletí se však projevil tak výrazný vstup žen do literárního pole, že víceméně vyvážený poměr spisovatelů a spisovatelek v oddílu Próza (v porovnání s dominancí mužských spisovatelů ve svazku předchozím) vyplynul ze situace zcela přirozeně.

V souladu s předchozími svazky jsme zařadili do jednotlivých oddílů od každého autora pouze jedno dílo. Vzhledem ke zvoleným kritériím i předpokládanému rozsahu publikace se do užšího výběru nedostala tvorba, jež by si taktéž zasloužila podrobnější zpracování: díla stojící na pomezí literatur jinojazyčných² či literatura populární, žánrová, dětská nebo faktografická. Předpokládáme a doufáme, že tato

² Výjimečné postavení má próza Milana Kundery *Slavnost bezvýznamnosti*, která vyšla ve francouzštině a do češtiny byla posléze přeložena. Z hlediska širšího literárněhistorického kontextu však dílo Milana Kundery považujeme za součást české literatury, jak ostatně naznačuje i jeho další reflexe.

literární produkce bude cílem dalších projektů charakterizovaných jinými východisky a možnostmi.

Název knihy určený substantivem neklid byl výsledkem nesnadného hledání výrazu, jenž by vyjádřil to, co je pro sledované desetiletí charakteristické, aniž by přitom zkresloval tendence jiné. Slovo neklid podle nás vystihuje dobu, v níž se začala intenzivněji než v předchozích desetiletích polarizovat společnost. Ekonomická, migrační a na konci sledovaného období i pandemická krize do ní vnesly prvek neklidu, který se začal projevovat a zintenzivňovat i v literární tvorbě. Určitý neklid a rozruch představovala tvorba reflektující aktuální dění a kritizující celospolečenské poměry, někdy vnímaná též jako literatura angažovaná. Marginalizace náročnějšího typu četby i razantní nástup mainstreamové produkce do umělecké literatury pak vyvolaly neklid a diskusi zejména v oblasti literární kritiky: odmítavé a polemické reakce v kontrastu s masovou čtenářskou oblibou nastolovaly otázky, co je vlastně dnes literatura, proč ji číst, co od ní očekáváme a jaké atributy by měla nést.

Věříme, že jistý neklid, či spíše nepokoj a zvědavost, přinese čtenářům i tato publikace. Takový, který obrátí pozornost k literárním dílům, k diskusi o nich, o možnostech jejich interpretace, o jejich smyslu a podobě – a povede zejména k živému zájmu o ně.

Alena Šidáková Fialová